

Een zeventigjarig grijsaard, die zo vast aan *spoken* en tovenaars geloofde als aan de Heilige Drieëenheid. (BEETS) De bomen 'n roeren noch ze 'n poeren en, bij 't nachtelijk gestraal, men zweren zou dat 't *spoken* zijn. (GEZELLE)

754. SCHEIDEN, AFSCHIEDEN, AFZONDEREN.

De aaneensluiting of samenhang verbreken.

Bij *scheiden* denkt men aan de beide delen, waarvan de samenhang verbroken wordt.

Afscheiden is sterker; hierbij denkt men vooral aan het ene deel, dat van het geheel afgenomen wordt.

Afzonderen drukt hetzelfde uit, maar met de bijgedachte, dat het afgescheiden deel tot een bepaald doel afzonderlijk wordt gehouden.

Het Binnen-België werd dan in twee grote delen gescheiden. (CONSCIENCE)

Weshalve hij toestemde, dat de overige afgescheiden gewesten tot Vlaamse lenen zouden worden. (DAVID)

Een schurftig schaap van de kudde afzonderen. Wij zullen de brieven van de overige papieren afzonderen en er aantekening van houden.

755. SCHERPREDICHTER, BEUL.

Dienaar van het gerecht, die belast is met de uitvoering der lijfstraffelijke vonnissen.

Scherprechtter is de gewone benaming.

Beul is de naam van de scherprechtter in de volksmond.

De scherprechtter maakte de misdadiger los en bracht hem op 't schavot. Die tandmeester had voor u de verschrikkingen van een scherprechtter.

Hier bad hij voor zijn beulen. Hij is zo brutaal als de beul (van Haarlem).

756. SCHERTS, BOERT, GEESTIGHEID, GRAP, JOKKERNIJ.

Scherts is een geestige, gekscherende wijze van spreken, die de draak steekt met ernstige zaken en tot vrolijkheid stemt.

Boert is een nafeve, maar tevens enigszins plompe en ruwe scherts.

Geestigheid is iets waarin een oorspronkelijke, fijne of puntige, verrassende gedachte ligt; is zij tegen personen gericht, dan kan zij ook iets hatelijks, scherp of kwetsends bevatten.

Grap is noch puntig, noch vernuftig gevonden; het lachwekkende, het komicke staat er in op de voorgrond.

Jokkernij is vooral vermengd met een sterke ironie.

Het is uit scherts dat ik zo spreek. Onze taal plooit zich naar de fijne schakeringen der bevalligste scherts.

De meeste mensen worden door boert vermaakt, door scherts gestreeld en door vrolijkheid opgebeurd. De wijn lokt boert en kwinkslag uit.

Ieder woord uit uw mond was een geestigheid, die lachen deed. Goedkope geestigheden uitkramen.

Een gesprek in hetwelk men zelfs meende grapjes en kluchtige anekdotes te kunnen onderscheiden. Susanna wierp er bij willen een grap tussen in.

Op de oud-Hollandse bruiloften werd gewoonlijk elke ernstige indruk spoedig door allerlei jokkernij uitgewist. De weg is glad en de afstand klein. van jokkernij tot zonde. (BEETS)

757. SCHETSEN, TEKENEN, SCHILDEREN, MALEN.

Een zichtbare voorstelling van iets geven.

Schetsen is in hoofdlijnen tekenen, het beeld in omtrekken aangeven, een onuitgewerkte tekening of schildering maken van.

Tekenen is het beeld weergeven in alle bijzonderheden, met zijn licht en zijn schaduw; dit kan gebeuren met potlood, krijt, inkt, waterverf.

Schilderen duidt op het aanbrengen van kleur en toon door middel van olieverf.

Malen wordt in dichterlijke of gekunstelde taal gebruikt voor tekenen, schilderen, enz.

Voor een gedeelte van dit geld kocht hij verven en schetste in doodverf het onderwerp, dat hij behandelen wilde, op het doek.

Naar de natuur tekenen. Het tekenen en schilderen van het landschap.

Ik zocht mij zelven de vraag te beantwoorden: waarom toch de leukste mensen gewoonlijk de grootste lust tonen geschilderd te worden? (POTGIETER) Ik moet dit landschap schilderen eer de hei gans verbloeid is.

Vermits haar tere pen zo schone letters maalt. Het stuk, dat Antoon Van Dijk gemaald heeft.

758. SCHIMMEL, KAAM, KANT.

Schimmel is de algemene benaming van de microscopisch kleine plantjes die zich overal ontwikkelen, waar organische stoffen op vochtige plaatsen in ontbinding overgaan.

Kaam is schimmel in natte waren, als bier, azijn, enz.

Kant is schimmel op wijn.

De schimmels zijn haarden van ziekten.

Die wijn smaakt kantig.

759. SCHOON, MOOI, FRAAI, LIEF.

Wat onze zinnen behaagt en door goede eigenschappen een aangename indruk maakt.

Schoon wordt gezegd van alles wat van een behaaglijk voorkomen is, wat behaaglijk is voor oog of oor; bij uitbreiding zegt men het ook van de innerlijke voortreffelijkheid van iets. In de dagelijkse omgangstaal raakt het echter meer en meer in onbruik, vooral in N.-Nederland.

Mooi zegt men van alles wat voor het zuiver esthetisch gevoel een indruk van schoonheid geeft; het is een gemeenzamer term dan *schoon*.

Fraai wordt thans alleen in de schrijftaal gebruikt, in de regel van iets dat sierlijk of versierd is.

Lief wordt gezegd van iets, dat bevallig, maar klein is.

Hij vond haar toch schoon met haar holle, donkere kijkers en haar klein, treurig mondje. (COUPERUS) *De tempel van Poseidon is het schoonste en volledigst bewaarde wat Italië van antieke bouwkunst bezit. Dat er geen schonere, geen braveren mensen op aarde waren dan die zij daar zagen.*

Nooit zag ik mooier schilderij. Een mooi meisje met mooi haar en mooie ogen.

Synoniemen

Synoniemen zijn niet alleen gelijkbetekenende woorden, die elkaar volkomen dekken en dan ook in alle omstandigheden onverschillig kunnen gebruikt worden, maar vooral zinverwante woorden, d. w. z. woorden die veel overeenkomst hebben in de betekenis, die ook wel een hoofdbegrip met elkander gemeen hebben, maar die zich toch door een grotere of kleinere wijziging der betekenis onderscheiden, zodat men niet het ene woord voor het andere kan gebruiken.

Slechts zelden drukken twee woorden volkomen dezelfde gedachte uit en men zal dus begrijpen, dat de kennis van de synoniemen een belangrijk onderdeel vormt van de taalstudie, met het oog op het juist en van pas gebruiken van de woorden.

Nochtans zijn in onze taal slechts weinig werken hierover verschenen. De belangrijkste uitgaven op dit gebied waren het thans verouderde « Woordenboek der Nederlandsche Synoniemen » door Weiland en Landré ('s Gravenhage, 1821) en het « Handwoordenboek van Nederlandsche synoniemen » door J. Hendriks (Tiel, 1883), dat beknopt maar duidelijk een groot aantal synoniemen behandelt.

Bij de samenstelling van dit werk hebben wij dit laatste dan ook vaak geraadpleegd, evenals het groot Nederlands Woordenboek door de Vries en te Winkel, dat de juiste betekenis der woorden in al hun schakeringen weergeeft.

Wij zijn er ons wel van bewust, dat een werk als dit onvolledig en onvolmaakt is, maar hopen toch eenmaal de volledigheid te benaderen. Daarom doen wij een beroep op de gebruikers van dit werk, om ons hun opmerkingen te willen medelen, opdat in een latere druk eventuele aanvullingen en verbeteringen kunnen opgenomen worden.

J. CAUBERGHE

nederlandse taalschat

NEDERLANDSE TAALSCHAT

SPREEKWOORDEN
SPREEKWIJZEN
SYNONIEMEN
CITATEN

BREPOLS

BREPOLS